

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

JEAN MISCHO

της 2ας Οκτωβρίου 1990 *

*Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,*

1. Τα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Tribunal du travail των Βρυξελλών αφορούν τη διαφορά μεταξύ του Ibrahim Buhari Haji και του Institut national d'assurances sociales pour travailleurs indépendants (στο εξής: Inasti), σχετικά με το δικαίωμά του προς λήψη συντάξεως λόγω αποχωρήσεως από το επάγγελμα ως « αυτοτελώς εργαζομένου » συνεπεία της υποχρεωτικής του υπαγωγής σε βελγικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως κατά τα έτη 1938 έως 1960.

2. Ο Buhari γεννήθηκε στη Νιγηρία το 1914 και ήταν Βρετανός υπήκοος μέχρι το 1960, οπότε η χώρα αυτή απέκτησε την ανεξαρτησία της, δεκατρία έτη προ της προσχωρήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου στην ΕΟΚ. Από τότε ο Buhari έχει την ιθαγένεια της Νιγηρίας.

3. Το 1937 εγκαταστάθηκε στο Βελγικό Κογκό, ήδη Ζαΐρ, όπου εργάστηκε ως έμπορος μέχρι το 1986. Εξακολουθεί, εξάλλου, να διαμένει εκεί, ενώ ο τόπος της κατοικίας του βρίσκεται στη Νιγηρία.

4. Το 1986 ο Buhari ζήτησε από το Inasti να του χορηγήσει σύνταξη λόγω αποχωρήσεως από το επάγγελμα ως « αυτοτελώς εργαζομένου » με βάση τη σταδιοδρομία που είχε πραγματοποιήσει στο Βελγικό Κογκό μέχρι της 30 Ιουνίου 1960, παραμονή της ημερομηνίας της ανεξαρτησίας της εν λόγω χώρας.

5. Το Inasti απέρριψε την αίτησή του με την αιτιολογία ότι έχει την ιθαγένεια της Νιγηρίας και κατοικεί στο Ζαΐρ.

6. Το παραπέμπον δικαστήριο αναφέρει ότι είναι δεδομένο πως ο Buhari δικαιούται συντάξεως λόγω αποχωρήσεως από το επάγγελμα με βάση τη δραστηριότητά του στο πρώην Βελγικό Κογκό για το διάστημα από 1ης Ιανουαρίου 1938 μέχρι 30ής Ιουνίου 1956. Όσον αφορά το διάστημα από 1ης Ιουλίου 1956 μέχρι 30ής Ιουνίου 1960, το Tribunal διέταξε επανάληψη της συζητήσεως, ώστε να μπορέσει ο προσφεύγων να προσκομίσει τις απαραίτητες αποδείξεις προκειμένου να του αναγνωρισθεί η περίοδος αυτή ως συντάξιμη.

7. Όσον αφορά την πραγματική εικαθάριση της συντάξεως, το παραπέμπον δικαστήριο προσθέτει ότι κατά τη βελγική νομοθεσία ο Buhari:

α) αν ήταν υπήκοος του Βελγίου ή άλλου κράτους μέλους θα ελάμβανε τη σύνταξή του στο Ζαΐρ ή στη Νιγηρία·

β) με τη σημερινή του ιθαγένεια θα ελάμβανε τη σύνταξή του αν κατοικούσε στο Βασίλειο του Βελγίου ή σε άλλο κράτος μέλος της Κοινότητας.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

8. Αυτό είναι το πλαίσιο εντός του οποίου το Tribunal du travail υπέβαλε στο Δικαστήριο τρία προδικαστικά ερωτήματα.

κρατών μελών δεν δύνανται να υποστούν καμία μείωση, τροποποίηση, αναστολή, κατάργηση ή κατάσχεση, επειδή ο δικαιούχος κατοικεί στο έδαφος κράτους μέλους άλλου από εκείνο όπου ευρίσκεται ο φορέας οφειλέτης.»

Προκαταρκτική παρατήρηση

9. Μια προσεκτική ανάγνωση της παραλεπτικής αποφάσεως δείχνει ότι τα ερωτήματα αυτά αφορούν αποκλειστικώς και μόνον το ζήτημα αν το κοινοτικό δίκαιο περιέχει διάταξη βάσει της οποίας το Inasti υποχρεούται να προβεί σε «εκκαθάριση», δηλαδή πραγματική καταβολή, συντάξεως της οποίας αναμφισβήτητα δικαιούται πρώην εργαζόμενος, παρά το γεγονός ότι αυτός προς τον οποίο ενδεχομένως θα καταβληθεί είναι υπήκοος χώρας μη μέλους της Κοινότητας και κατοικεί σε μία τέτοια χώρα. Θα ήταν, επομένως, δυνατόν, αφού διευκρινίσετε ότι αυτό είναι, κατ' ουσίαν, το αντικείμενο των υποβληθέντων ερωτημάτων, να περιορισθείτε να αποφανθείτε ως ακολούθως.

Ήδη από τη διατύπωσή της προκύπτει ότι η διάταξη αυτή αφορά μόνο την εξασφάλιση της καταβολής των οφειλομένων παροχών στα πρόσωπα που κατοικούν σε κράτος μέλος άλλο από εκείνο όπου ευρίσκεται ο οφειλέτης φορέας, όχι δε και σ' αυτά που κατοικούν σε τρίτη χώρα.

11. Ακόμα και αν ήταν υπήκοος ενός από τα δώδεκα κράτη μέλη της Κοινότητας, ο Buhari δεν θα μπορούσε να στηριχθεί σ' αυτή τη διάταξη για να αναγκάσει το Inasti να του καταβάλλει τη σύνταξή του σε λογαριασμό του σε χρηματοδοτικό φορέα ευρισκόμενο στο Ζαΐρ ή τη Νιγηρία. Κατά μείζονα λόγο, δεδομένου ότι είναι υπήκοος τρίτης χώρας, ο Buhari δεν μπορεί να αξιώσει ευνοϊκότερη μεταχείριση από αυτήν που προβλέπει η κοινοτική νομοθεσία για τους υπηκόους κρατών μέλους που κατοικούν σε μία από αυτές τις χώρες. Επομένως, δεν τίθεται ζήτημα δυσμενούς διακρίσεως.

10. Κρίσιμη διάταξη εν προκειμένω είναι το άρθρο 10, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας¹ (στο εξής: κανονισμός). Το άρθρο αυτό ορίζει τα εξής:

12. Υπ' αυτές τις συνθήκες, δεν χρειάζεται καν να εξετασθεί αν ο κανονισμός 1408/71 εφαρμόζεται στην περίπτωση εργαζομένου που είχε την ιθαγένεια κράτους, που σήμερα είναι μέλος της Κοινότητας, την οποία όμως απώλεσε προ της προσχωρήσεως του εν λόγω κράτους στην Κοινότητα.

«Εκτός αν ο παρών κανονισμός προβλέπει άλλως, οι εις χρήμα παροχές αναπηρίας, γήρατος ή επιζώντων, οι συντάξεις εργατικών ατυχημάτων ή επαγγελματικής ασθένειας και τα επιδόματα θανάτου που αποκτώνται δυνάμει της νομοθεσίας ενός ή περισσοτέρων

13. Δεν θα ήθελα, ωστόσο, να φθάσω μέχρι του σημείου να προτείνω στο Δικαστήριο να αντιμετωπίσει κατ' αυτόν τον τρόπο την υπόθεση. Όσον με αφορά, πάντως, οφείλω να εξετάσω το ενδεχόμενο εφαρμογής του συνόλου των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου τις οποίες παραθέτει το παραλέμπον δικαστήριο.

1 — Ο κανονισμός αυτός επανεκδόθηκε ενημερωμένος με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2001/83 (ΕΕ L 230 της 22.8.1983, σ. 6) και τροποποιήθηκε έκτοτε επανειλημμένως, για τελευταία δε φορά με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 3427/89 του Συμβουλίου, της 30ής Οκτωβρίου 1989 (ΕΕ L 331 της 16.11.1989, σ. 1).

Επί του πρώτου ερωτήματος

14. Το πρώτο ερώτημα έχει ως εξής:

« η υπό κράτους μέλους καταβολή συντάξεως λόγω αποχωρήσεως από το επάγγελμα (εν προκειμένω: αυτοτελώς εργαζομένου), με βάση επαγγελματική δραστηριότητα (εν προκειμένω: αλοϊκού) ασκηθείσα παλαιότερα “σε έδαφος που κατά την εποχή εκείνη διατηρούσε ιδιαίτερες σχέσεις με το εν λόγω κράτος μέλος”, σε πρόσωπο που κατά την ίδια εποχή ήταν υπήκοος άλλου κράτους (καταστάντος εν τω μεταξύ) μέλους, ήδη δε είναι υπήκοος τρίτου κράτους, του οποίου όμως το έδαφος επίσης διατηρούσε κατά την εποχή εκείνη ιδιαίτερες σχέσεις με το δεύτερο κράτος (που εν τω μεταξύ κατέστη) μέλος, εμπίπτει ή όχι στο πεδίο εφαρμογής των άρθρων 1 έως 4, 10, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, και 44 έως 51 του κανονισμού 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς και τα μέλη των οικογενειών τους που δικαιούνται εντός της Κοινότητας, και κατ’ ακολουθίαν, στο πεδίο εφαρμογής των άρθρων 35 έως 59 του κανονισμού (ΕΟΚ) 574/72 του Συμβουλίου, της 21ης Μαρτίου 1972, περί του τρόπου εφαρμογής του κανονισμού 1408/71; »

15. Όπως και η Επιτροπή, νομίζω ότι σε πρώτη φάση πρέπει να εξετασθεί αν περιπτώσεις όπως του *Buhari* εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71.

1. *Επί του πεδίου εφαρμογής του κανονισμού*

16. Συναφώς, πρέπει καταρχάς να ανατρέξουμε στο άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού, το οποίο έχει ως εξής:

« Ο παρών κανονισμός ισχύει για μισθωτούς ή μη μισθωτούς που υπάγονται ή υπήχθησαν στη νομοθεσία ενός ή περισσότερων από τα κράτη μέλη και είναι υπήκοοι ενός από τα κράτη μέλη ή απάτριδες ή πρόσφυγες που κατοικούν στο έδαφος ενός κράτους μέλους... ».

17. Όπως διευκρίνισε το Δικαστήριο με την απόφαση *Belbouab*², για να εφαρμοσθεί αυτή η διάταξη πρέπει να πληρούνται δύο προϋποθέσεις, δηλαδή:

— ένας εργαζόμενος να υπάγεται ή να έχει υπαχθεί στη νομοθεσία ενός ή περισσότερων κρατών μελών·

— ο εργαζόμενος αυτός να είναι υπήκοος κράτους μέλους.

α) Η έννοια της « νομοθεσίας κράτους μέλους »

18. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι ο *Buhari* έχει δικαίωμα βελγικής συντάξεως λόγω αποχωρήσεως από το επάγγελμα ως αυτοτελώς εργαζόμενος, δυνάμει, ιδίως, του βασιλικού διατάγματος 72 της 10ης Νοεμβρίου 1967 περί συντάξεως λόγω αποχωρήσεως από το επάγγελμα και συντάξεως επίζώντος των αυτοτελώς εργαζομένων.

19. Συμμερίζομαι την άποψη της Επιτροπής κατά την οποία « δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο εθνικός αυτός νόμος ανταποκρίνεται στον ορισμό του όρου « νομοθεσία », ο οποίος περιέχεται στο άρθρο 1, στοιχείο ι, του κανονισμού 1408/71· κατά τον ορισμό αυτό ο εν λόγω όρος προσδιορίζει τους νόμους, τις κανονιστικές πράξεις, τους κανονισμούς και κάθε

2 — Απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 1978 (10/78, Rec. 1978, σ. 915).

άλλο μέτρο εφαρμογής που αφορούν τους κλάδους και τα συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως που προβλέπονται στο άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2. Το άρθρο 4, που αφορά το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού, αναφέρει ρητώς, στα στοιχεία γ και δ, τους κλάδους κοινωνικής ασφαλίσεως τους οποίους αφορά η επίμαχη βελγική νομοθεσία». Εξάλλου, η εν λόγω νομοθεσία δεν περιλαμβάνεται μεταξύ των εξαιρουμένων ειδικών συστημάτων τα οποία απαριθμούνται στο παράρτημα II, καθόσον υπό την επικεφαλίδα «Βέλγιο» του εν λόγω παραρτήματος σημειώνεται η ένδειξη «χωρίς αντικείμενο».

20. Τέλος, δεν μπορεί να αντιταχθεί — όπως έγινε επανειλημμένως στο παρελθόν ενώπιον του Δικαστηρίου — ότι μία νομοθεσία που αφορά αποκλειστικώς και μόνον περιόδους δραστηριότητας συμπληρωθείσες εκτός του ευρωπαϊκού εδάφους των κρατών μελών δεν μπορεί να θεωρηθεί ως «νομοθεσία κράτους μέλους» κατά την έννοια του άρθρου 2.

21. Με την απόφαση της 31ης Μαρτίου 1977, Bozzone (87/76, Rec. 1977, σ. 687), που αφορούσε περιόδους ασφαλίσεως τις οποίες είχε συμπληρώσει εργαζόμενος με ιταλική ιθαγένεια στο πρώην Βελγικό Κογκό, το Δικαστήριο έκρινε, συγκεκριμένα, ότι το άρθρο 10 του κανονισμού, και επομένως ο κανονισμός 1408/71,

«εφαρμόζεται στην περίπτωση του δικαιούχου παροχών, οι οποίες προβλέπονται από τη νομοθεσία κράτους μέλους και αφορούν έμμιση εργασία που πραγματοποιήθηκε αποκλειστικά σε *έδαφος το οποίο διατηρούσε κατά τον κρίσιμο χρόνο ιδιαίτερες σχέσεις με κράτος μέλος...*» (σκέψη 21).

22. Με την απόφαση της 9ης Ιουλίου 1987, Laborero και Sabato (82/86 και 103/86, Συλλογή 1987, σ. 3401), που επίσης αφορούσε περιόδους ασφαλίσεως τις οποίες είχαν συμπληρώσει στο Βελγικό Κογκό και το Ζαΐρ Ιταλοί υπήκοοι, το Δικαστήριο έκρινε ότι

«... προκειμένου να καθορισθεί το περιεχόμενο του όρου “νομοθεσία”, πρέπει, όπως έκρινε το Δικαστήριο με την απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 1986, Van Roosmalen (300/84, Συλλογή 1986, σ. 3097), να δοθεί ουσιώδης σημασία όχι στο κριτήριο του τόπου όπου ασκήθηκε η επαγγελματική δραστηριότητα, αλλά στο κριτήριο που συνίσταται στη σχέση που συνδέει τον εργαζόμενο, ανεξαρτήτως του τόπου όπου άσκησε ή άσκει την επαγγελματική του δραστηριότητα, με ένα σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως κράτους μέλους, στο πλαίσιο του οποίου συμπλήρωσε περιόδους ασφαλίσεως.

Εφόσον το καθοριστικό κριτήριο είναι η υπαγωγή του ασφαλισμένου στο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως κράτους μέλους, είναι άνευ σημασίας ότι οι περίοδοι ασφαλίσεως στο πλαίσιο του συστήματος αυτού συμπληρώθηκαν σε τρίτα κράτη» (σκέψεις 24 και 25).

Συνεπώς, πρέπει κατ' ανάγκη να γίνει δεκτό ότι ο Buhari έχει υπαχθεί στη νομοθεσία κράτους μέλους.

β) Η ιδιότητα του «υπήκοου ενός από τα κράτη μέλη»

23. Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού αναφέρεται, κατά δεύτερο λόγο, στους εργαζομένους που «είναι υπήκοοι ενός από τα κράτη μέλη». Η κατά γράμμα ερμηνεία της διατυπώσεως αυτής θα μπορούσε να οδηγήσει στην άποψη ότι η ιδιότητα αυτή πρέπει εν πάση περιπτώσει να υφίσταται κατά τον χρόνο κατά τον οποίο ο ενδιαφερόμενος προβάλλει ότι έχει δικαιώματα βάσει του κανονισμού 1408/71. Ο Buhari, όμως, είναι σήμερα υπήκοος τρίτης χώρας, της Νιγηρίας.

24. Εντούτοις, με την απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 1978, Belbouab (10/78, Rec. 1978, σ. 1915), το Δικαστήριο έκρινε ότι

« τα άρθρα 2, παράγραφος 1, και 94, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71, σε συνδυασμό μεταξύ τους, έχουν την έννοια ότι εξασφαλίζουν για τον καθορισμό των δικαιωμάτων που γεννώνται βάσει των διατάξεων αυτών το να λαμβάνονται υπόψη όλες οι περιόδοι ασφαλίσεως, απασχολήσεως ή κατοικίας που έχουν συμπληρωθεί υπό τη νομοθεσία κράτους μέλους προ της έναρξεως ισχύος του εν λόγω κανονισμού, *υπό την προϋπόθεση ότι κατά τη συμπλήρωση των περιόδων αυτών ο διακινούμενος εργαζόμενος ήταν υπήκοος ενός από τα κράτη μέλη* »³.

25. Είναι αλήθεια ότι το άρθρο 94 αναφέρεται μόνο στους μισθωτούς· ο κανονισμός 1408/71, όμως, περιέχει ανάλογη διάταξη που καλύπτει την περίπτωση των μη μισθωτών. Πρόκειται για το άρθρο 95, παράγραφος 2, το οποίο, όπως έχει από 1ης Ιανουαρίου 1986, ορίζει τα εξής:

« Κάθε περίοδος ασφάλισης καθώς και, κατά περίπτωση, κάθε περίοδος απασχόλησης, μη μισθωτής (έμμισθης) δραστηριότητας ή κατοικίας που πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τη νομοθεσία κράτους μέλους πριν από την 1η Ιουλίου 1982 ή πριν από την ημερομηνία έναρξης εφαρμογής του παρόντος κανονισμού στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους, λαμβάνεται υπόψη για τον προσδιορισμό των δικαιωμάτων που γεννώνται σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό »⁴.

26. Στις γραπτές παρατηρήσεις της, η Επιτροπή συνεπέρανε από όλα αυτά τα στοιχεία ότι « επιτρέπεται, επομένως, να θεωρηθεί ότι ο

ενδιαφερόμενος, Βρετανός υπήκοος κατά τον χρόνο συμπλήρωσεως των εν λόγω περιόδων, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των κανονισμών ». Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, αστόσο, υπήρξε πολύ διστακτική επί του ζητήματος αυτού.

27. Άποψή μου, καίτοι είμαι πεπεισμένος ότι θα ήταν ανεπιεικές να στερηθεί τη σύνταξή του, είναι ότι ο Buhari δεν είναι διακινούμενος εργαζόμενος, υπήκοος ενός από τα κράτη μέλη, κατά τον χρόνο της συμπλήρωσεως των εν λόγω ασφαλιστικών περιόδων. Κατά τη γνώμη μου, η περίπτωση του δεν μπορεί να εξομοιωθεί προς την περίπτωση του Belbouab.

28. Υπενθυμίζω εν συντομία το ιστορικό της υποθέσεως Belbouab, για να το συγκρίνουμε με το ιστορικό της διαφοράς της κυρίας δίκης. Ο Belbouab γεννήθηκε το 1924 στην Αλγερία που ήταν την εποχή εκείνη γαλλικό έδαφος. Εργάστηκε ως εργάτης στα γαλλικά ορυχεία από τις 29 Μαρτίου 1947 μέχρι τις 17 Νοεμβρίου 1950, εν συνεχεία δε από τις 6 Ιουνίου 1951 μέχρι τις 4 Οκτωβρίου 1960. Το 1960 επέλεξε ως τόπο κατοικίας την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας για να αποφύγει ενδεχόμενες δυσκολίες λόγω της πολιτικής καταστάσεως. Από τις 26 Μαΐου 1961 εργάστηκε στη χώρα αυτή ως εργάτης ορυχείων. Το 1974 ζήτησε να του χορηγηθεί η σύνταξη που προβλέπει η γερμανική νομοθεσία για τους εργάτες ορυχείων που έχουν συμπληρώσει ηλικία 50 ετών. Ο Belbouab ήταν Γάλλος υπήκοος μέχρις ότου η Αλγερία έγινε ανεξάρτητο κράτος, την 1η Ιουλίου 1962. Επομένως, είχε την ιθαγένεια κράτους μέλους μετά την ένταξη του κράτους αυτού στην Κοινότητα, η οποία εν προκειμένω συμπίπτει με τη δημιουργία της Κοινότητας, και μετά τη μετανάστευσή του στη Γερμανία.

29. Αντίθετα, ο Buhari απώλεσε τη βρετανική ιθαγένεια το 1960, δηλαδή δεκατρία έτη προ της προσχωρήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου στην Κοινότητα.

³ — Η υπογράμμιση δεν υπάρχει στο πρωτότυπο.

⁴ — Κανονισμός (ΕΟΚ) 1305/89 του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 1989, περί τροποποιήσεως του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, και του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 (ΕΕ L 131 της 13.5.1989, σ. 1).

30. Είμαι, επομένως, της γνώμης ότι η αρχή της ασφαλείας του δικαίου, στην οποία κυρίως στηρίχθηκε το Δικαστήριο στην απόφαση Belbouab, εμποδίζει να αναγνωρισθεί στον Buhari η ιδιότητα του « υπηκόου ενός από τα κράτη μέλη ». Πράγματι, με την απόφαση Belbouab, το Δικαστήριο έκρινε ότι η δεύτερη προϋπόθεση του άρθρου 2, παράγραφος 1, πρέπει να ερμηνεύεται κατά τρόπον ώστε

« να τηρείται η αρχή της ασφαλείας του δικαίου, η οποία επιτάσσει, μεταξύ άλλων, κάθε πραγματική κατάσταση να εκτιμάται κατά κανόνα — πλην ρητής αντιθέτου ενδείξεως — υπό το φως των συγχρόνων με αυτήν κανόνων δικαίου ».

Σε κανένα, όμως, χρονικό σημείο της περιόδου κατά την οποία ο Buhari άσκησε τη δραστηριότητά του και κατέβαλε εισφορές σύμφωνα με τη βελγική νομοθεσία, το Ηνωμένο Βασίλειο δεν ήταν μέλος της Κοινότητας. Επομένως, ο ενδιαφερόμενος δεν είχε την ιδιότητα του υπηκόου κράτους μέλους αλλά του υπηκόου τρίτου κράτους.

31. Η δεύτερη παρατήρηση που πρέπει να γίνει είναι η ακόλουθη: η απόφαση Belbouab εκδόθηκε στο ιδιαίτερο πλαίσιο του προβλήματος του συνυπολογισμού των περιόδων ασφαλίσεως που έχουν συμπληρωθεί σε δύο διαφορετικά κράτη μέλη. Στο πλαίσιο αυτό ήταν λογικό να ληφθεί υπόψη η ιθαγένεια που είχε ο ενδιαφερόμενος κατά το διάστημα της σφραγίδεως των περιόδων ασφαλίσεως στη Γαλλία. Κατά την εποχή εκείμη ο Belbouab ήταν Γάλλος υπήκοος, επομένως υπήκοος κράτους μέλους της ΕΟΚ, του οποίου την περίπτωση ήδη κατελάμβανε το κοινοτικό δίκαιο. Ως προς τις προ της ενάρξεως της ισχύος του κανονισμού 1408/71 περιόδους, ιδίως τις προ της ιδρύσεως της ΕΟΚ, μπορούσε να επικαλεσθεί το άρθρο 94 του κανονισμού αυτού.

32. Αντίθετα, ο Buhari είχε υπαχθεί, καθόσον γνωρίζουμε, στη νομοθεσία ενός μόνο κράτους μέλους, του Βελγίου. Το γεγονός ότι πέρασε από τη Νιγηρία στο Βελγικό Κογκρέσο δεν είχε, εν προκειμένω, καμία πρακτική συνέπεια για την έκταση των συνταξιοδοτικών του δικαιωμάτων. Ο κανονισμός 1408/71 άρχισε να έχει σημασία για τον Buhari μόνον αφότου τέθηκε το πρόβλημα της « εξαγωγής » της συντάξεώς του από το Βέλγιο στο Ζαΐρ.

33. Επομένως, σε περιπτώσεις όπως της κυρίας δικής δεν είναι δυνατή, προς στήριξη της απόψεως περί ευρείας ερμηνείας της εννοίας « υπήκοος ενός από τα κράτη μέλη », η επίκληση του ότι

« οι διατάξεις του κανονισμού 1408/71, εκδοθέντος κατ' εφαρμογή του άρθρου 51 της Συνθήκης, πρέπει να εφαρμόζονται υπό το φως του σκοπού αυτού του άρθρου, που συνίστανται στη συμβολή της εγκαθίδρυσης της όσο το δυνατό πλήρους ελευθερίας στην ελεύθερη κυκλοφορία των διακινουμένων εργαζομένων »

ή του ότι

« ο σκοπός των άρθρων 48 και 51 δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί αν, λόγω της ασκήσεως του δικαιώματός τους της ελεύθερης κυκλοφορίας, οι εργαζόμενοι θα έπρεπε να απωλέσουν τα πλεονεκτήματα κοινωνικής ασφαλίσεως που τους διασφαλίζει η νομοθεσία κράτους μέλους »⁵.

Εν προκειμένω δεν βρισκόμαστε πράγματι ενώπιον περιπτώσεως ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων. Η μετάβαση του Buhari από

5 — Βλ., ιδίως, την απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 1987, Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank κατά De Rijke (43/86, Συλλογή 1987, σ. 3611).

τη Νιγηρία στο Βελγικό Κογκό δεν έγινε δυνάμει της Συνθήκης. Επιπλέον, ο Buhari ούτε προ του 1960, όταν ήταν Βρετανός υπήκοος, ούτε κατόπιν, όταν έγινε υπήκοος της Νιγηρίας, δεν θα είχε δικαίωμα να εγκατασταθεί στο έδαφος της Κοινότητας (η Σύμβαση του Lomé δεν προβλέπει κάτι τέτοιο).

34. Τέλος, η περίπτωση του Buhari ουδόλως μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να παραβληθεί προς την περίπτωση Βρετανού υπηκόου που είχε συμπληρώσει περιόδους ασφαλίσεως στο Βελγικό Κογκό κατά την ίδια εποχή με τον Buhari και διατήρησε πάντοτε τη βρετανική ιθαγένεια. Ο τελευταίος αυτός θα είχε γίνει, το 1973, κοινοτικός υπήκοος, όπως ακριβώς και οι υπήκοοι των ιδρυτικών μελών, μεταξύ των οποίων και ο Belbouab, το 1958. Θα μπορούσε, μεταξύ άλλων, να επικαλεσθεί τις μεταβατικές διατάξεις των άρθρων 94 ή 95 του κανονισμού, οι οποίες επιτρέπουν να ληφθούν υπόψη οι προ της προσχωρήσεως συμπληρωθείσες περίοδοι ασφαλίσεως, προκειμένου να συνυπολογισθούν οι περίοδοι τις οποίες είχε συμπληρώσει στο Βελγικό Κογκό με τις περιόδους τις οποίες συνεπλήρωσε εν συνεχεία στο Ηνωμένο Βασίλειο ή σε άλλο κράτος μέλος.

35. Αντίθετα, ο Buhari δεν πέρασε από το καθεστώς του Βρετανού υπηκόου στο καθεστώς του «Βρετανού — υπηκόου κράτους μέλους της Κοινότητας». Αν στη συνέχεια είχε πάει να εργασθεί στο Ηνωμένο Βασίλειο ή στο Βέλγιο δεν θα μπορούσε να γίνει υπέρ αυτού συνυπολογισμός περιόδων δυνάμει του κοινοτικού δικαίου λόγω της νιγηριανής του ιθαγενείας.

36. Για να μπορούν να διασφαλίζονται από το κοινοτικό δίκαιο τα δικαιώματα των προσώπων που βρίσκονται στην ίδια κατάσταση με τον Buhari, θα έπρεπε να υπάρχει ειδική διάταξη υπέρ αυτών στην πράξη προσχωρήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου.

37. Δεδομένου ότι αυτό, καθόσον γνωρίζω, δεν συμβαίνει, η κατηγορία αυτή προσώπων δεν εμπίπτει στο *ratione personae* πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71. Επομένως, δεν χρειάζεται να εξετασθεί αν χωρεί εν προκειμένω εφαρμογή των άλλων άρθρων του κανονισμού στα οποία αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο. Για την περίπτωση, ωστόσο, που δεν θα δεχθείτε την ερμηνεία του άρθρου 2, παράγραφος 1, που προτείνω, θα ήθελα να εξετάσω και τα άλλα αυτά άρθρα.

38. Πάντως, οι σχετικές με το άρθρο 3 παρατηρήσεις αφορούν μάλλον το δεύτερο ερώτημα, που έχει σχέση, όπως και το άρθρο αυτό, με την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων. Ως προς το άρθρο 10, με το οποίο ασχολήθηκα ήδη στην αρχή των προτάσεών μου, θα πρέπει να ξαναμιλήσω εν συντομία κατά την εξέταση του άρθρου 51 της Συνθήκης. Στο πλαίσιο του πρώτου ερωτήματος, επομένως, μένει μόνο να πω δύο λόγια σχετικά με τα άρθρα 44 έως 51 του κανονισμού 1408/71, και 35 έως 59 του κανονισμού 574/72 του Συμβουλίου, της 21ης Μαρτίου 1972, περί του τρόπου εφαρμογής του κανονισμού 1408/71⁶.

2. *Επί της ενδεχόμενης εφαρμογής του κεφαλαίου 3 του κανονισμού 1408/71 και του αντιστοίχου κεφαλαίου του κανονισμού 574/72*

39. Τα άρθρα 44 έως 51 αποτελούν το κεφάλαιο 3 του κανονισμού 1408/71, που φέρει τον τίτλο: «Γήρας και Θάνατος (Συντάξεις)».

40. Το άρθρο 44, παράγραφος 1, ορίζει ότι

6 — ΕΕ L 74 της 27.3.1972, σ. 1, όπως έχει κωδικοποιηθεί με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983 (ΕΕ L 230, σ. 86).

« τα δικαιώματα παροχών μισθωτού ή μη μισθωτού ο οποίος έχει υπαχθεί στη νομοθεσία *δύο ή περισσότερων κρατών μελών*, ή των επιζώντων αυτού καθορίζονται σύμφωνα με τις διατάξεις του *παρόντος κεφαλαίου* ».

Είναι, επομένως, σαφές ότι τα άρθρα 44 έως 51 του κανονισμού αυτού δεν εφαρμόζονται στην παρούσα υπόθεση, δεδομένου ότι ο Buhari έχει υπαχθεί στη νομοθεσία ενός μόνο κράτους μέλους, δηλαδή του Βελγίου.

41. Το ίδιο ισχύει για τα άρθρα 35 έως 59 του κανονισμού 574/72, που καθορίζουν τον τρόπο εφαρμογής των προαναφερθεισών διατάξεων του κανονισμού 1408/71.

42. Ενόψει των ανωτέρω, προτείνω να δοθεί η εξής απάντηση στο πρώτο ερώτημα:

« Η περίπτωση δικαιούχου κοινωνικοασφαλιστικών παροχών προβλεπόμενη από τη νομοθεσία κράτους μέλους με βάση μη έμμεση απασχόληση σε έδαφος που κατά τον χρόνο της απασχολήσεως διατηρούσε ιδιαίτερες σχέσεις με κράτος μέλος δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των κανονισμών 1408/71 και 574/72, όταν κατά το κρίσιμο διάστημα ο εν λόγω δικαιούχος ήταν υπήκοος κράτους που δεν ήταν ακόμα μέλος της Κοινότητας. »

Επί του δευτέρου ερωτήματος

43. Το δεύτερο ερώτημα του Tribunal du travail των Βρυξελλών έχει ως εξής:

« η υπό κράτους μέλους άρνηση καταβολής παροχής κοινωνικής ασφαλίσεως (εν προκειμένω: συντάξεως λόγω αποχωρήσεως από το επάγγελμα αυτοτελώς εργαζομένου με βάση παλαιότερη επαγγελματική δραστηριότητά του ως αποίκου στο έδαφος πρώην αποικίας του) σε πρόσωπο που διαμένει “ στο έδαφος αυτό που κατά την εποχή εκείνη διατηρούσε ιδιαίτερες σχέσεις με το εν λόγω κράτος μέλος ” και έχει την κατοικία του σε άλλο έδαφος — που κατά την εποχή εκείνη επίσης διατηρούσε ειδικές σχέσεις με άλλο κράτος (το οποίο εν τω μεταξύ κατέστη) μέλος, ήδη τρίτο κράτος, του οποίου υπήκοος είναι σήμερα ο ενδιαφερόμενος, με μόνη αιτιολογία τον συνδυασμό της ιθαγενείας και του τόπου κατοικίας που έχει σήμερα, συνιστά ή όχι “ διάκριση λόγω ιθαγενείας ” κατά την έννοια των άρθρων 7, πρώτο εδάφιο (αμετάβλητο), 48, παράγραφοι 2 και 3, στοιχεία γ και δ, και 50, στοιχείο β, της Συνθήκης, άμεση ή έμμεση ή, ακόμα, διάκριση κατ’ εφαρμογή κριτηρίων τυπικώς μεν ουδέτερων, που οδηγούν, όμως, πρακτικά στο ίδιο αποτέλεσμα, δηλαδή στη δυσμενή μεταχείριση των αλλοδαπών διά της διατηρήσεως δυσαναλόγου εμποδίου ».

44. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά, επομένως, κατ’ ουσίαν, αν η άρνηση καταβολής της συντάξεως που δικαιούται, δυνάμει του δικαίου κράτους μέλους, υπήκοος τρίτου κράτους ο οποίος κατοικεί σε άλλο τρίτο κράτος συνιστά ή όχι διάκριση απαγορευόμενη από τη Συνθήκη ΕΟΚ.

45. Ας σημειωθεί, καταρχάς, ότι η κατά το άρθρο 7 της Συνθήκης απαγόρευση κάθε διακρίσεως λόγω ιθαγενείας αποκλείει αποκλειστικώς και μόνον στην προστασία των υπηκόων των κρατών μελών και όχι των υπηκόων τρίτων χωρών.

46. Εξάλλου, όπως είχε την ευκαιρία να τονίσει το Δικαστήριο με την απόφαση της 28ης Ιουνίου 1978, Kenny (1/78, Rec. 1978, σ. 1489),

« στο πλαίσιο του πεδίου εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71, το άρθρο 7, παράγραφος 1, της Συνθήκης... εξειδικεύεται με το άρθρο 48 της Συνθήκης και με το άρθρο 3, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού... » (σκέψη 12, σ. 1497).

47. Σύμφωνα με το άρθρο 48:

« 1) Η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων εντός της Κοινότητας εξασφαλίζεται το αργότερο κατά τη λήξη της μεταβατικής περιόδου.

2) Η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων συνεπάγεται την κατάργηση κάθε διακρίσεως λόγω ιθαγενείας μεταξύ των εργαζομένων των κρατών μελών. »

48. Άρα, το άρθρο αυτό έχει ως μόνο σκοπό την εξασφάλιση της ελεύθερης κυκλοφορίας εντός της Κοινότητας. Τέτοιο ζήτημα δεν τέθηκε και δεν τίθεται στην προκειμένη περίπτωση. Εξάλλου, ο Buhari ούτε ήταν ποτέ ούτε είναι μισθωτός — μόνη κατηγορία προσώπων την οποία αφορά το άρθρο 48.

49. Όσον αφορά τους αυτοτελώς εργαζομένους, όπως είναι οι έμποροι (το επάγγελμα του Buhari), η κατά το άρθρο 7 αρχή της απογορεύσεως των διακρίσεων εξειδικεύεται με το άρθρο 52 της Συνθήκης, κατά το οποίο:

« ... οι περιορισμοί της ελευθερίας εγκαταστάσεως των υπηκόων ενός κράτους μέλους στην

επικράτεια ενός άλλου κράτους μέλους καταργούνται προοδευτικώς κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου ».

50. Ο Buhari, όμως, ούτε στο παρελθόν ήθελε ούτε τώρα θέλει να εγκατασταθεί ως αυτοτελώς εργαζόμενος στο έδαφος κράτους μέλους· συνεπώς, δεν χρειάζεται καν να γίνει επίκληση της κατά το άρθρο αυτό προϋποθέσεως της ιθαγενείας.

51. Τέλος, το άρθρο 3 του κανονισμού 1408/71 έχει ως εξής:

« Τα πρόσωπα που κατοικούν στο έδαφος ενός από τα κράτη μέλη και για τα οποία ισχύουν οι διατάξεις του παρόντος κανονισμού υποκεινται στις υποχρεώσεις και απολαύουν των δικαιωμάτων που απορρέουν από τη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του, υπό την επιφύλαξη ειδικών διατάξεων του παρόντος κανονισμού. »

Ο Haji Ibrahim Buhari, όμως, δεν κατοικεί ήδη στο έδαφος κράτους μέλους. Κατά συνέπεια, η διάταξη αυτή δεν καταλαμβάνει την περίπτωση του.

52. Το εθνικό δικαστήριο αναφέρεται, ακόμα, στην παράγραφο 3, στοιχεία γ και δ, του άρθρου 48. Δεδομένου, όμως, ότι ο Buhari ουδέποτε υπήρξε μισθωτός, οι διατάξεις αυτές δεν είναι δυνατόν να τον αφορούν. Επιπλέον, το δικαίωμα παραμονής (στοιχείο δ) μπορεί να το επικαλεσθεί μόνο όποιος προηγουμένως κατοικούσε νομίμως στο έδαφος κράτους μέλους. Όσον αφορά, εξάλλου, το δικαίωμα διαμονής σε ένα από τα κράτη μέλη (στοιχείο γ), κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ο Buhari δήλωσε ότι, ακόμα και αν είχε το δικαίωμα, δεν θα ερχόταν να κατοικήσει στο έδαφος της Κοινότητας, διότι δεν θα μπορούσε

να προσαρμοσθεί στις συνθήκες ζωής στην Ευρώπη.

53. Το βελγικό δικαστήριο αναφέρεται, τέλος, στο άρθρο 50, στοιχείο β, της Συνθήκης. Πρόκειται μάλλον για ολίσθημα γραφίδας, καθόσον το άρθρο 50 αποτελείται από μία μόνο πρόταση, σχετικά με τις ανταλλαγές νέων εργαζομένων.

54. Αντίθετα, το άρθρο 51, στοιχείο β, προβλέπει ότι το Συμβούλιο πρέπει να θεσπίσει ένα σύστημα που να εξασφαλίζει

« την καταβολή των παροχών στα πρόσωπα που κατοικούν στις επικράτειες των κρατών μελών ».

Το Συμβούλιο εκτέλεσε την εντολή αυτή θεσπίζοντας το άρθρο 10, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71. Η Επιτροπή είχε προτείνει στο Συμβούλιο να προβλέψει άρση της ρήτρας κατοικίας και για τους δικαιούχους που κατοικούν σε τρίτη χώρα. Το Συμβούλιο δεν δέχθηκε αυτή την πρόταση και όρισε μόνον ότι οι παροχές που οφείλονται βάσει των διαφόρων συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης

« δεν δύνανται να υποστούν καμία μείωση, τροποποίηση, αναστολή, κατάργηση ή κατάσχεση, επειδή ο δικαιούχος κατοικεί στο έδαφος κράτους μέλους άλλου από εκείνο όπου ευρίσκεται ο φορέας οφειλέτης ».

55. Ενεργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, το Συμβούλιο δεν παρέβη, βεβαίως, το άρθρο 51, στοιχείο β, της Συνθήκης, καθόσον μόνη υποχρέωσή του βάσει του άρθρου αυτού είναι η εξασφάλιση της καταβολής των παροχών στα πρόσωπα που κατοικούν στο έδαφος των κρατών μελών.

56. Κατόπιν τούτων, προτείνω να δοθεί η εξής απάντηση στο δεύτερο ερώτημα:

« Η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων, που καθιερώνεται με τα άρθρα 7, πρώτο εδάφιο, 48 και 52 της Συνθήκης και επαναλαμβάνεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71, καθώς και η άρση της ρήτρας κατοικίας, την οποία προβλέπουν τα άρθρα 51, στοιχείο β, της Συνθήκης και 10, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1408/71 δεν εφαρμόζονται, όταν ο δικαιούχος της παροχής δεν κατοικεί στο έδαφος κράτους μέλους. »

Επί του τρίτου ερωτήματος

57. Το τρίτο ερώτημα του παραπέμποτος δικαστηρίου είναι το εξής:

« το γράμμα και το πνεύμα των ως άνω κοινοτικών διατάξεων συμβιβάζονται ή όχι προς την ισχύουσα εθνική νομοθεσία του Βελγίου, το άρθρο 144, αριθμός 2, του βασιλικού διατάγματος της 22ας Δεκεμβρίου 1967 (περί γενικής ρυθμίσεως της συντάξεως λόγω αποχωρήσεως από το επάγγελμα και της συντάξεως επιζώντος των αυτοτελώς εργαζομένων), όπως έχει τροποποιηθεί με τα άρθρα 24 του βασιλικού διατάγματος της 17ης Ιουλίου 1972 και 64, αριθμός 1, του βασιλικού διατάγματος της 24ης Σεπτεμβρίου 1984, ή προς τη συσταλτική ερμηνεία της την οποία υποστηρίζει το καθού ».

58. Όσον αφορά το ερώτημα αυτό πρέπει να γίνουν δύο προκαταρκτικές παρατηρήσεις. Το Tribunal du travail ήθελε, όπως φαίνεται, να ρωτήσει αν η βελγική νομοθεσία, στην οποία αναφέρεται, συμβιβάζεται προς το κοινοτικό δίκαιο και όχι το αντίθετο, δεδομένης της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου έναντι του εθνικού δικαίου.

59. Δεύτερον, πρέπει να υπομνησθεί ότι, στο πλαίσιο της κατά το άρθρο 177 διαδικασίας εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, το Δικαστήριο δεν έχει αρμοδιότητα να κρίνει αν μία διάταξη εθνικού δικαίου συμβιβάζεται προς το κοινοτικό δίκαιο. Όταν ωστόσο, η παραπεμπτική απόφαση δεν είναι προσηκόντως διατυπωμένη, το Δικαστήριο μπορεί να εντοπίσει το ερώτημα κοινοτικού δικαίου διατυπώνοντάς το έτσι, ώστε να μπορεί να αποφανθεί σχετικώς⁷, προκειμένου να

« παράσχει στο εθνικό δικαστήριο τα στοιχεία που θα του επιτρέψουν να επιλύσει την ενώπιόν του διαφορά »⁸.

60. Εν προκειμένω, το εθνικό δικαστήριο ερωτά αν οι διατάξεις του κοινοτικού δικαίου έχουν την έννοια ότι επιτρέπεται στα κράτη μέλη να προβλέπουν με τη νομοθεσία τους ότι σύνταξη λόγω αποχωρήσεως από το επάγγελμα αυτοτελώς εργαζομένου « μπορεί να καταβάλλεται στο εξωτερικό » μόνο στους δικαιούχους

« που κατοικούν σε χώρα όπου θα μπορούσε να τους καταβάλλεται σύνταξη αυτοτελώς εργαζομένου κατ' εφαρμογή συμφωνίας περί αμοιβαιότητας ».

61. Όπως και η Επιτροπή, νομίζω ότι, εφόσον η έκφραση « στο εξωτερικό » δεν αναφέρεται στα άλλα κράτη μέλη της Κοινότητας αλλά μόνο στις τρίτες χώρες, μια τέτοια διάταξη δεν είναι ασυμβίβαστη προς το κοινοτικό δίκαιο.

7 — Απόφαση της 9ης Οκτωβρίου 1980, Carciati (823/79, Rec. 1980, σ. 2773).

8 — Απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 1977, Enka κατά Inspecteur der Invoerrechten en Accijnzen (38/77, Rec. 1977, σ. 2203).

62. Από τις ανωτέρω παρατηρήσεις προκύπτει, πράγματι, ότι, στο παρόν στάδιο εξελιξεώς του, το κοινοτικό δίκαιο δεν υποχρεώνει τα κράτη μέλη να καταβάλλουν παροχές κοινωνικής ασφαλίσεως σε πρόσωπα που κατοικούν σε τρίτες χώρες.

63. Κατά συνέπεια, η απάντηση που προτείνω για το τρίτο ερώτημα είναι η εξής:

« Κατά το παρόν στάδιο εξελιξεώς του, το κοινοτικό δίκαιο δεν αντιτάσσεται σε εθνική νομοθεσία η οποία δεν επιτρέπει την καταβολή συντάξεως λόγω αποχωρήσεως από το επάγγελμα σε πρόσωπο που κατοικεί σε τρίτη χώρα. »

64. Θα μπορούσε, πάντως, να θεωρηθεί ότι η απάντηση στο τρίτο ερώτημα περιέχεται ήδη στην απάντηση που προτάθηκε για το δεύτερο ερώτημα.

65. Αφού αναγκασθήκαμε έτσι, δυστυχώς, να καταλήξουμε στη διαπίστωση ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν μπορεί να παράσχει καμία βοήθεια στον Buhari, θα ήθελα, παρά ταύτα, να εκφράσω εντόνως την πεποίθησή μου ότι η άρνηση καταβολής της συντάξεως που δικαιούται αντίκειται καταφανώς στην αρχή της επεικειάς. Όπως και η Επιτροπή, θα ήθελα να τονίσω ότι κανένας κανόνας κοινοτικού δικαίου δεν εμποδίζει το Tribunal du travail να ερμηνεύσει διασταλτικά τις εθνικές διατάξεις, υπό το φως, ιδίως, των κανόνων διεθνούς δικαίου στους οποίους αναφέρεται η παραπεμπτική απόφαση ή εφαρμόζοντας την αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Ο Buhari μπορούσε, πράγματι δικαιολογημένα, να αναμένει ότι βάσει των εισφορών που κατέβαλλε θα είχε δικαίωμα να λάβει σύνταξη· διαφορετικά θα είχε συνάψει, αν υπήρχε η δυνατότητα, σύμβαση ιδιωτικής ασφαλίσεως γήρατος.

66. Εξάλλου, έκπληξη προκαλεί η διαπίστωση ότι στην προαναφερθείσα υπόθεση Bozzone, το Office belge de la sécurité sociale d' outre-mer ηρνεύτο να καταβάλλει στον προσφεύγοντα τη σύνταξή του στην Ιταλία, ενώ θα ήταν πρόθυμο να του την καταβάλλει αν είχε συνεχίσει να κατοικεί στο Ζαΐρ. Βέβαια, είναι αλήθεια ότι επρόκειτο για άλλον ασφαλιστικό φορέα και άλλο νόμο· επιπλέον, ο

ενδιαφερόμενος ήταν υπήκοος κράτους μέλους. Δεν αντιλαμβάνομαι, όμως, γιατί όλοι αυτοί που, ανεξαρτήτως ιθαγενείας, εργάστηκαν και κατέβαλαν εισφορές στο πρώην Βελγικό Κογκρέσο δεν μπορούν να λαμβάνουν τη σύνταξή τους στο Ζαΐρ, ενώ αυτό επιβάλλεται βάσει των γενικών αρχών του σεβασμού των κεκτημένων δικαιωμάτων και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

Συμπέρασμα

67. Ανακεφαλαιώνοντας, στα τρία ερωτήματα που υπέβαλε το Tribunal du travail των Βρυξελλών προτείνω να δοθούν οι εξής απαντήσεις:

- « 1) Η περίπτωση δικαιούχου κοινωνικοασφαλιστικών παροχών προβλεπομένων από τη νομοθεσία κράτους μέλους με βάση μη έμμεση απασχόληση σε έδαφος που κατά τον χρόνο της απασχολήσεως διατηρούσε ιδιαίτερες σχέσεις με κράτος μέλος δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των κανονισμών 1408/71 και 574/72, όταν κατά το κρίσιμο διάστημα ο εν λόγω δικαιούχος ήταν υπήκοος κράτους που δεν ήταν ακόμα μέλος της Κοινότητας.
- 2) Η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων, που καθιερώνεται με τα άρθρα 7, πρώτο εδάφιο, 48 και 52 της Συνθήκης και επαναλαμβάνεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71, καθώς και η άρση της ρήτρας κατοικίας, την οποία προβλέπουν τα άρθρα 51, στοιχείο β, της Συνθήκης και 10, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1408/71 δεν εφαρμόζονται, όταν ο δικαιούχος της παροχής δεν κατοικεί στο έδαφος κράτους μέλους.
- 3) Κατά το παρόν στάδιο εξελίξεώς του, το κοινοτικό δίκαιο δεν αντιτάσσεται σε εθνική νομοθεσία η οποία δεν επιτρέπει την καταβολή συντάξεως λόγω αποχωρήσεως από το επάγγελμα σε πρόσωπο που κατοικεί σε τρίτη χώρα. »